

Võrgustikukoostöö kohalikus omavalitsuses

Kadi Lauri

KOV nõustamisvaldkonna juht, Sotsiaalkindlustusamet

Artikkel tutvustab kohalike omavalitsuste võrgustikutöö hea praktika näiteid laste ja perede toetamisel ning Sotsiaalkindlustusameti lastekaitse osakonna teenuseid, mis pakuvad mitmekülgset tuge omavalitsustele ja lastekaitse võrgustiku liikmetele.

Kohaliku omavalitsuse ülesanded lastekaitse korraldamisel, sh lastekaitsetöötaja õigused, võimalused ja kohustused, on kirjeldatud lastekaitseeaduses. Kohalik omavalitsus peab oma arengukavas järgima lapse õigusi ja heaolu tagavaid põhimõtteid, töötama välja ja rakendama lapsi ja peresid toetavaid ning riske ennetavaid ja vähendavaid meetmeid ning koguma pidevalt vajalikku teavet oma piirkonna laste ja perede olukorra ning vajaduste kohta. Kõigi nende ülesannete täitmine aitab saavutada lastekaitseeaduses nimetatud eesmärgi: kehtestada lapsi väärtustav, nende arengut soodustav ja heaolu ning huvisid toetav keskkond. Mõistagi ei saa nende ülesannete täitmine olla vaid ühe inimese vastutus, lastekaitstes on väga oluline valdkondade koostöö, rollide selgus ning vastutuse jagamine. Samamoodi tuleb koostööd teha laste ja perede heaolu ning lastekaitsetöö korraldamisel.

Võrgustikutöö ei ole pelgalt teoreetiline koostöövorm abivajava lapse abistamiseks, vaid töömeetod eri tasandite ja valdkondade vahel. Lastekaitse juhtumikorraldusliku töö kõrval on samaväärselt tähtis võrgustikutöö

laiemas mõttes: koostöös eri valdkondadega tuleb tagada laste õiguste ja heaolu strateegilisel tasandil, nt valmistada ette ja täiendada kohaliku omavalitsuse arengukava või planeerida ennetus- ja teavitustegevusi. Iga kohalik omavalitsus saab ise otsustada, milliseid otsuseid ja ettepanekuid teeb lastekaitsetöötaja üksi ja milliseid tehakse kollegiaalselt. Kollegiaalsel töövormil on individuaalse lähenemise ees mitmeid eelseid, nt saab sellises vormis tuua kokku eri valdkondade ekspertiisi, mis tagab otsuste langetamisel erapooletuse ja usaldusväarsuse. Üheks võimalikuks väljundiks seesuguse töövormi rakendamisel on moodustada lastekaitseeaduses viidatud laste ja perede komisjon.

Laste ja perede komisjon on oma iseloomult nõuandev, see peaks panustama lastekaitsetöö tõhustamisse ning valdkonna arendamisse, mitte olema last või peret karistav organ. Komisjoni formaat sobib hästi spetsialistide koostöö arendamiseks, aruteluks ja infovahetuseks; lapse ja pere murede ärakuulamiseks sobib parem

usalduslik üks ühele klienditöö.

Praeguseks on mitmes kohalikus omavalitsuses loodud eri eesmärgi, ülesannete ja töökorraldusega laste ja perede komisjone. Näiteks moodustati laste ja perede komisjon **Elva vallas** eesmärgiga pakkuda lastele ja peredele täiendavat juhtumipõhist tuge ning teha ettepanekuid, kuidas korraldada laste ja perede heaolu ning vanemlust toetavaid teenuseid.

Laste ja perede komisjon on moodustatud ka **Võru linnas**. Sealne komisjon loodi lähtudes vajadusest luua koostöövõrgustik, mis toetaks lastekaitsetöötajat raskemate juhtumite lahendamisel ning tõhustaks perekonnaga kokku puutuvate spetsialistide kontakti. Komisjoni teine eesmärk on kindlaks teha olemasolevad ressursid ning laste ja perede vajadused, mis on aluseks kohaliku omavalitsuse arengukava planeerimisel. Võru linnavalitsuse laste ja perede komisjoni koosseisu kuuluvad abilinnapea, sotsiaaltöö osakonna juhtaja, jurist-nõunik, haridusspetsialist ja kaks lastekaitse spetsialisti. Juhtumipõhiselt kaasab komisjon oma töösse teisi spetsialiste. Komisjoni koosolekud toimuvad vajaduse järgi, koosolekul lepatakse kokku rollid ja vastutus ülesannete täitmisel. Võru linnavalitsuse laste ja perede komisjonis on arutatud muu hulgas näiteks ka seda, kuidas tõhusamalt kaasata lastekaitse juhtumite menetlusprotsessi tervishoiuspetsialiste.

Arvestades Sotsiaalkindlustusameti kohalike omavalitsuste nõustamiskogemust, saame pakkuda järgmised soovitusel võimaliku laste ja perede komisjoni loomisel:

- ♦ komisjoni liikmed peaksid olema mitmekülgse ettevalmistuse ja kogemusega;
- ♦ komisjoni ülesannete määratlemisel tuleb olla paindlik ja avatud ning mitte lähtuda vaid väga spetsiifilisest murest laste ja perede valdkonnas;

- ♦ komisjoni töökorraldus peab olema selgelt fikseeritud ning seotud oluliste protsessidega kohalikus omavalitsuses, nt ennetustegevuse planeerimise või arengukavaga;
- ♦ komisjoni töösse tuleb kaasata, olenevalt arutelu teemast, ka teisi olulisi partnereid, nt noortevolikogu, õpilas- või vanemaesinduste liikmeid jne;
- ♦ komisjoni käivitamiseks ja kestlikuks toetamiseks tuleb panustada aega ning kasutada olemasolevaid teenuseid nt Sotsiaalkindlustusameti pakutavat võrgustiku töönõustamist, millest tuleb juttu allpool.

Sotsiaalkindlustusamet pakub lastekaitse osakonna vahendusel mitmeid kohaliku omavalitsuse arengut ja lastekaitsetöö korraldamist toetavaid teenuseid. Info ja kogemus lastekaitseosakonna toe kohta juhtumite lahendamisel ja lastekaitsetöötajate töönõustamisest on üsna laialt levinud. 2017. a nõustasime 138 kohalikku omavalitsust 265 juhtumi lahendamisel ja vahendasime 123 rahvusvahelist juhtumit; töönõustamises osales 204 lastekaitsetöötajat või lastega töötavat isikut. Seevastu vähem teatakse, et pakume ka nõustamist arengukavade koostamisel ning võrgustiku töönõustamist.

Arengukavade nõustamisteenusega soovime toetada kohalikke omavalitsusi, et nad arvestaksid oma laste ja perede heaolu ja õigustega ning aidata neil koostada selleks tegevusplaan. Sotsiaalkindlustusameti spetsialistid on nõuandjateks ja suunajateks. Vajadusel aitame koguda teadmispõhiste otsuste langetamiseks vajalikku infot ja kasutada analüüsiks näiteks laste ja perede heaoluprofiili, mis võimaldab seostada laste ja perede valdkonna visiooni ja eesmärgid

ning sellest lähtudes planeerida oma tegevusi. Näiteks on heaoluprofilist lähtuva nõustamise tulemusena sündinud **Jõhvi valla** laste ja perede heaolu arengukava 2017–2021, mida arvestatakse kohaliku omavalitsuse arengut toetava ressursina ka Jõhvi valla arengukavas 2018–2025. Ühe konkreetse näitena Sotsiaalkindlustusameti arengukavade nõustamisteenuse ning kohaliku omavalitsuse arengukava sisu seosest on Jõhvi valla 2018–2025 arengukavas märgitud vajadus ajakohastada haridusametuse tugisüsteeme, sh koolitada vajalikke spetsialiste ja arendada välja võrgustik. Arengukava nõustamisteenuse kasutegurit saame täpsemalt hinnata siis, kui arengukavas märgitud tegevused on ellu viidud, kuid kindlasti julgustab teadmine, et nõustamise tulemusel sünnib reaalne arendussuund.

Laste ja perede heaoluprofiil hõlmab mitmeid valdkondi, mis tähendab, et profiili koostamine ja tegevuste planeerimine eeldab eri valdkondade spetsialistide koostööd. Kaasates profiili tegemisse kogu meeskonna, valmib sisend kohaliku omavalitsuse arengukavasse koosloomes, mis omakorda toetab koostööd ja tegevuskava ladusamat elluviimist. Sotsiaalkindlustusameti lastekaitse osakonna piirkondliku üksuse kaasamine arengukava väljatöötamise protsessi on kohaliku omavalitsuse juhile oluline lisandväärtus, kuna meie spetsialistide kogemus koostööst erinevate kohalike omavalitsustega võimaldab välja tuua võimalikud kitsaskohad ja leida lahendusi nende kõrvaldamiseks.

Võrgustiku töönõustamise teenus on mõeldud lastekaitse võrgustikele. Lastekaitse võrgustiku liige on iga spetsialist, kelle tööülesanne ja/või ametikohustus on tegutseda lapse õiguste ja heaolu nimel.

Näiteks võib selliseks isikuks olla töös või kutsetegevuses lapsega vahetult kokku puutuv spetsialist (õpetaja, perearst või -õde, noorsoo- või lastekaitsetöötaja) või kohalikul tasandil lapsi ja peresid puudutavatesse ennetus- ja arendusprotsessidesse kaasatud eri valdkondade esindajad (nt kohaliku omavalitsuse juht, haridus- või sotsiaalvaldkonna eest vastutavad isikud). Võrgustiku töönõustamise eesmärk on toetada laste ja perede heaolu (kas siis juhtumipõhiselt või valdkonna arendamise vaatest), tõhustades võrgustikuliikmete koostööd. Töönõustamine on kasulik nii uue võrgustiku loomisel kui ka olemasoleva võrgustiku koostöö tõhustamisel.

2018. aasta alguses toimunud muudatused õigusrikkumise toime pannud alaealiste kohtlemisel ning alaealiste mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise taustal peab võrgustikutöö muutuma veelgi loomulikumaks osaks lastekaitse igapäevatoos. Seda nii juhtumikorralduses kui ka ennetustegevuste planeerimisel. Võrgustiku töönõustamine on suurepärase võimaluse võrgustiku käivitamiseks. Näiteks **Pärnu linnas** oli 2017. a lõpus ja 2018. a alguses suur probleem nn noortekampade tegevus, kus 8–16aastased lapsed panid toime eri raskusastmega õigusrikkumisi (nt vargused, alkoholi ja tubakatoodete tarvitamine, autode ärandamine). Nende laste ja lugudega kokku puutuvate spetsialistide koostöö ei toimunud. Mured süsteemis olid mitmekülgsed: info ei liikunud, puudus ülevaade erinevate spetsialistide sekkumisest ja rollist juhtumite lahendamisel, igäiks ajas n-õ oma rida ning laste murele ei lähenetud süsteemselt. Kui mured nende lastega olid kasvanud väga suureks ning spetsialistidele tundus, et justkui kõik võimalused laste abistamiseks on kasutatud ning rohkem

midagi pakkuda ei ole, pöördui SKA lastekaitse osakonda, kelle kaudu korraldati võrgustiku töönoustamine.

Töönoustamisse olid kaasatud uurijad, noorsoopolitseinikud, kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajad, Sotsiaalkindlustusameti esindaja, asendushooldusteenuse osutaja ning psühholoog. Kohtumise eesmärk oli viia kõik võrgustikuliikmed ühtsesse infovälja, saada selgus juhtumimenetluses osalevate spetsialistide rollidest ning luua superviseeritud juhendamisel tegevuskava. Mitmel töönoustamises osalenud spetsialistil puudus varasem kogemus superviseeritud võrgustiku arutelust, kuid esimese kohtumise järgne tagasiside oli paljutootav: „*Väga asjalik! Näost näkku arutame.*”, „*Väga hea kogemus, kõik andsid oma panuse võimaluste piires.*”. Esimese töönoustamise kohtumise eel seatud eesmärgid said täidetud.

Sama grupiga kohtuti ka teiseks töönoustamise sessiooniks, kus vahetati taas infot, räägiti läbi tekkinud arusaamatused, lepitati kokku tegevuskavas ning jagati ülesanded. Töönoustamises osalenud spetsialistid hindasid väga kohtumise käigus kokku lepitud konkreetseid tegevusi, kuid samaväärselt oluliseks peeti omavahelist kontakti ja suhtlust: „*Võrgustikutöö inimesed peavad saama abi – kasvõi üksteisega rääkides või kasvõi utoopilisi plaane tehes.*”

Pärnu linna näide võrgustiku töönoustamise ja võrgustikutöö olulisusest illustreerib suurepäraselt, kuidas vahel võib näiliselt lihtne lähenemine olla väga sügava mõjususega. Võrgustiku töönoustamise tulemusena paranes võrgustikuliikmete koostöö, ressursse suunati ja kasutati tõhusalt, loodi selgus ülesannetes ja rollides ning keeruliste

olukordade lahendamisel saadi tuge spetsialistide koostöös. Seda võrgustikku on veel ees ootamas kolmas kohtumine, mille käigus saab jagada eduelamust, juhtumite hetkeseisu, planeerida konkreetseid samme edasiseks ning teineteist toetada.

Kuigi toodud näite puhul tekkis vajadus võrgustiku töönoustamise järgi konkreetsest juhtumist, ei kitsenda me teenuse osutamist vaid lastekaitse juhtumitöö võrgustikele. Teenuse osutajad on professionaalsed superviisorid, kes on erapooletud ning kompetentsed juhtima kohtumist nii praktilise kui ka strateegilise tasandi spetsialistidega. Teenuse vajadusest võib Sotsiaalkindlustusametile märku anda võrgustikuliikmetest ükskõik kes. Lastekaitse osakonna spetsialist võtab asjaomase kohaliku omavalitsusega ühendust ning seejärel lepitakse kokku, millal ja missugusel eesmärgil võrgustiku töönoustamine toimub.

Lastekaitse korraldamisel on võrgustiku koostoimimine ja kontakt väga tähtis. Erinevate valdkondade koostöös on võimalik planeerida lastekaitse korraldust kohalikus omavalitsuses terviklikult ning kokkulepitud tegevusi ühiselt läbi viia. Lastekaitse osakond teeb mitmete organisatsioonidega koostööd, mille käigus jagame oma kogemusi ning õpime teiste omadest. Meil on võimalik oma tegevuste ja teenustega aidata kohalikke omavalitsusi väga mitmekülgselt. Seda nii lastekaitse üksikjuhtumite ja arengukavade nõustamisel kui ka pakkudes professionaalset töönoustamist lastekaitsetöötajatele ja lastekaitse võrgustiku liikmetele. Oleme avatud koostööle nii kohalike omavalitsuste kui ka teiste laste ja peredega kokku puutuvate valdkondadega.

S